

культурами. Розвиток культурного обміну, освітніх програм та культурних ініціатив сприяє побудові взаєморозуміння та довіри.

- Глобальна комунікація та висвітлення проблем сталого розвитку, що сприятиме підвищенню обізнаності та підтримці глобальних ініціатив сталого розвитку шляхом висвітлення державних ініціатив у засобах масової інформації, соціальних мережах, на інших комунікаційних платформах.

- Розвиток міжнародних партнерства, що включає в себе співпрацю між державами, міжнародними організаціями, приватним сектором і громадянським суспільством для реалізації спільних проєктів і програм.

Список використаних джерел та літератури:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/peretvorennya-nashoho-svitu-poryadok-dennyu-u-sferi-staloho-rozvytku-do-2030-roku>

СИНЯКОВ Сергій,

доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальної філософії та управління Державного податкового університету

ФІЛОСОФІЯ ГОСПОДАРСТВА У КОНТЕКСТІ КОМУНІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ

У зв'язку з фінансово-економічною нестабільністю, що продовжується, серйозними суспільними і життєвими змінами у світі, що відбулися в останні десятиліття, вивчення соціальної гносеології актуалізується, оскільки дає можливість більш глибокого проникнення в природу кризових явищ. З початку ХХІ

ст. сталося кілька корпоративних кредитних та фінансових криз, пов'язаних із швидким зростанням бірж та фінансових ринків. Бум, що вибухнув, на ринках нерухомості з необхідністю трансформувався в кредитні та фінансово-економічні потрясіння. «Близькість цих циклів спадів і підйомів, - зазначає англійський економіст Дж. Купер, - закріпило популярну думку про те, що фінансові кризи стають більшими і відбуваються частіше» [Cooper 2008, с.13].

Головним завданням теорії соціального пізнання, що включає економічне дослідження, є гносеологічний аналіз усіх видів соціального знання як специфічної форми пізнання дійсності, розробку проблеми істини та критерію істинності знання. Філософія господарства є в гносеологічному аспекті складовою загальної теорії соціального пізнання. Вона містить у собі як неповторні властивості останньої, і власні риси й особливості. Завданням доповіді є осягнення специфіки соціального пізнання, його структури, місця у ньому економічної проблематики, зокрема - філософії господарства. Гносеологічний аналіз соціального пізнання ґрунтується на визнанні фундаментальної ролі суб'єкта та здійснюється під кутом зору взаємозв'язку науково-пізнавальних та ціннісних аспектів.

Соціальне пізнання має власну специфіку, яка у наступному: по-перше, соціум є найскладнішим з об'єктів пізнання взагалі. Тому розкрити сутність соціальних та економічних явищ, виявити закономірні зв'язки між ними набагато важче, ніж це відбувається при дослідженні неорганічної та органічної природи; по-друге, у соціальному пізнанні ми маємо справу з дослідженням не лише матеріальних, а й духовних процесів; по-третє, у соціальному пізнанні суспільство виступає як об'єкт, як і суб'єкт пізнання. Теорія соціального пізнання – це теорія самопізнання, і її розробку істотно впливає світоглядна позиція суб'єкта, що пізнає. У суспільних науках є набагато більша спокуса і є значно більші можливості відійти від істини, ніж, наприклад, у природознавстві. У завдання теорії соціального пізнання входить як формулювання

закономірностей процесу пізнання суспільних явищ, а й вироблення з їхньої основи вимог, принципів, орієнтують пізнаючого суб'єкта у процесі дослідження. Соціальна наука через особливості свого об'єкта, специфіки його вивчення дає найбагатший матеріал для дослідження суб'єктивної сторони пізнання, взаємозв'язку суб'єктивного та об'єктивного в дослідженні. Складність співвідношення суб'єктивного та об'єктивного у процесі соціальної реконструкції значно зростає в силу специфічності об'єкта та форм його прояву у вивчення суспільства. Співвідношення суб'єктивного та об'єктивного тут подвоюється. Воно притаманне як формам, у яких суб'єкт відбиває свідчення джерел, а й даним документа, що у суперечливої ролі – з одного боку, як певний носій інформації, з іншого боку, як проміжний об'єкт дослідження.

Говорячи про специфіку соціального пізнання, слід уникати крайнощів. Одна з них є повним перенесенням природничо підходу на вивчення суспільних процесів і явищ (Т. Парсонс, Я. Морено, Р. Мертон). Інша крайність пов'язана з точкою зору, що наука про суспільство не здатна пізнати та пояснити сутність історичного розвитку. Так, у роботах Г. Ріккерта, В. Дільтея та В. Віндельбанда, акцентується увага на те, що справжніми науками можуть бути лише науки, що вивчають природні явища. Суспільні науки чи «науки про дух» виступають як прості «реєстратори» фактів, оскільки всі явища суспільного життя – неповторні та індивідуальні. Якщо у природі діють сліпі, стихійні природні сили, то суспільстві – люди, наділені свідомістю і волею. Реальне різноманіття повсякденної діяльності, відсутність абсолютної повторюваності у суспільстві ускладнює перебування закономірності, стійкості у розвитку. Історія – це результат діяльності людей, які мають свідомість, мають бажання, які займають ту чи іншу ідеологічну позицію. Вивчаючи людину, її діяльність та культуру, важко не помітити індивідуальність, унікальність та неповторність історичного життя різних людських спільностей. Кожне суспільне явище має своєрідні риси. Воно обмежене певними історичними

рамками, характеризується відносною стійкістю, може бути індивідуальним та неповторним феноменом.

Положення у тому, що суспільство, на відміну природи, не лише об'єктом пізнання, а й його суб'єктом, має дуже важливе гносеологічне і методологічне значення. Воно дозволяє розглядати соціальний об'єкт як єдність об'єктивного, ідеального та суб'єктивного, виділити в ньому власне об'єктивну та суб'єктивну сторони. Фундаментальною особливістю теорії соціального пізнання є можливість пізнання об'єкта через його розуміння. Без цього неможливо поринути у духовний світ людини, у такі феномени сфери духу як волю, настрій, думка, почуття. Вивчається це через тексти, письмові джерела та інші носії інформації, у яких об'єктивовано дух людини. Форми розуміння мають так само інструментально-пізнавальним значенням, яким наділяються в природознавстві логічні форми пояснення. Під поясненням у науці мають на увазі підбиття окремих явищ, подій, фактів під загальний закон. Але, щоб пояснення не мало формального, механічного характеру, необхідно зрозуміти значення фактів, що пояснюються в системі вже відомих, пояснених. Тому не може бути правильного пояснення без розуміння, і в цьому сенсі розуміння стає таким самим методом наук, як і гуманітарних. Для того щоб правильно пояснити дії та вчинки людей, що утворюють у сукупності якусь соціальну подію, необхідно вивчити як об'єктивні фактори, так і суб'єктивні причини, наголошує Р.Талер, оскільки «нашим вибором часто керують емоції» [Талер 2022, с. 149]. А коли йдеться про події історичного минулого, велике значення набуває не тільки раціонального пояснення вчинків, а й емоційного співпереживання подій, уміння поставити себе на місце історичного героя, можливо вихованого в іншій культурі і розділяє іншу систему цінностей.

Процедури розуміння та пояснення не повинні розглядатися як альтернативи. Розрізняючись за своїм об'єктом, за формою поведінки суб'єкта, маючи свою сферу дії, свої цілі та завдання, обидві процедури є моментами, сторонами єдиного пізнавального процесу. Розуміння, будучи універсальною формою духовного

освоєння світу, жодною мірою не принижує ролі пояснення. Між ними в дослідженні існує тісний взаємозв'язок.

Розуміння може включати процедури пояснення, а пояснення завжди передбачає розуміння. У процесі розуміння та пояснення відбувається засвоєння знання, включення знання до певної системи концептуальних засобів та ціннісних уявлень. Але якщо при поясненні наголошується на логічні елементи знання, то для розуміння найважливішим є ціннісний, моральний, світоглядний аспекти. Отже, співвідношення пояснення та розуміння є стороною проблеми співвідношення істини та цінності. Інший важливою особливістю соціального пізнання є те, що опис та пояснення об'єкта дослідження завжди або майже завжди переплітається з особистісним ставленням до нього, з певною оцінкою, характер якої, зрештою, виявляється пов'язаним з ціннісно-світоглядною позицією суб'єкта, що пізнає. Соціальне знання спочатку несе ціннісне ставлення, оскільки соціальне пізнання – це пізнання соціально значимих об'єктів людського буття. Якщо в природничо пізнанні світоглядному та ідеологічному впливу піддається не сам зміст наукових теорій, а лише отримані на їх основі загальнотеоретичні, філософські висновки, то в суспільних науках ціннісно-світоглядна інтерпретація зачіпає як результати, так і кожен етап. Щоб визначити цінність об'єкта соціального пізнання, необхідно співвіднести його з деяким ідеалом, зразком, нормою і встановити ступінь відповідності цим еталонам.

Ідеали, своєю чергою, формуються культурою, передаються спільнотою вчених чи окремим суб'єктом з допомогою культурно-історичної чи наукової традиції. У вивченні суспільства оцінка та пізнання займають рівне місце, але ціннісна установка не обов'язково збігається з істиною. Цінністю для людей можуть бути і помилки. Досить згадати засновані на хибних ідейних установках: релігійний фундаменталізм, політичний екстремізм, радикальний націоналізм та інші небезпечні соціальні рухи минулого та сьогодення.

Ще однією цікавою особливістю соціального пізнання є непереможний зв'язок соціального знання зі звичайними формами знання. На відміну від природничо пізнання, соціальне пізнання не зводиться тільки до наукової форми. Вчені, які приступають до дослідження, вже володіють набором будь-яких знань про суспільство, його історію, культуру, політичні та економічні відносини. До звичайного знання можна віднести всі види не систематизованого, фрагментарного, часткового знання, наприклад, уявлення про правду, мораль, історію, економіку, політику, ідеологію та ін. Ці знання часто малообгрунтовані, не виражені в ясній, логічній формі, і існують у вигляді почуттів і спонукань. У процесі соціального дослідження вченому важко звільнитися від уже наявних з життєвого досвіду, звичайних знань. Існування соціального знання у повсякденній формі породжує ілюзію простоти цього знання порівняно зі знанням природничим, легкості досягнення такого знання. Ці знання часто малообгрунтовані, не виражені в ясній, логічній формі, і існують у вигляді почуттів і спонукань. У процесі соціального дослідження вченому важко звільнитися від уже наявних з життєвого досвіду, звичайних знань. Існування соціального знання у повсякденній формі породжує ілюзію простоти цього знання порівняно зі знанням природничим, легкості досягнення такого знання. У певному сенсі носієм такого соціального знання є кожна людина, але якщо дилетант утримується від суджень у галузі спеціальних природних знань (хімії, фізики, мікробіології та ін.), то у сфері суспільствознавчих інтересів він легко дає оцінки соціальним явищам, подіям, фактам, виносить судження та має переконання.

Вивчення соціально-економічних явищ неспроможна здійснюватися лише з допомогою раціональних і логічних засобів дослідження. Суспільні події викликають всілякі емоції та почуття, несуть відбиток особистісного ставлення дослідника, який може бути до них байдужий. Суспільні події викликають всілякі емоції та почуття, несуть відбиток особистісного ставлення дослідника, який може бути до них байдужий. Соціальне пізнання завжди стикається

з необхідністю дослідження складного, важко вловимого внутрішнього зв'язку об'єктивних умов суспільного буття та суб'єктивних цілей та інтересів людей, що діють в умовах тієї чи іншої епохи. У соціальних дослідженнях цілі, ідеологічні установки, світоглядні орієнтації, переплітаючись із особистісними моментами, формують суб'єктивну сторону пізнання. Основними рисами суб'єктивного є ідеальність, однобічність, неповнота, відносність пізнавального образу. Крім цього, існує ще така важлива ознака суб'єктивності знання, як «привнесеність» до нього деяких елементів свідомості. До суб'єктивної сторони пізнання, поруч із власне розумовою діяльністю, слід зарахувати такі моменти, як інтереси, схильності, особистісні устремління, симпатії та антипатії дослідника. Тому отримані соціальні знання, будучи результатом дослідницької діяльності, незважаючи на свій можливий об'єктивний зміст або пізнавальний збіг з об'єктом, є також суб'єктивними в силу зазначених причин.

У соціальних дослідженнях багато залежить від інтелекту, виховання, освіти і навіть емоційності вченого. Суб'єктивні моменти в пізнанні призводять до негативних результатів, якщо суб'єкт пізнання не опанував достатньо теоретико-концептуальним апаратом або його ціннісно-світоглядні орієнтації закривають об'єктивний аналіз фактів. Творча активність вченого в такому разі може породжувати передумови для виникнення помилок, оскільки в процесі вивчення соціальних феноменів йому доводиться стикатися з численними труднощами, успішне подолання яких неможливе без гнучкості мислення, уміння свідомо фіксувати і вирішувати суперечності. Висока методологічна культура дослідника є важливою умовою, що забезпечує об'єктивність та істинність пізнання. Суб'єктивний чинник у дослідженні є необхідним компонентом, і завдання методолога науки у тому, щоб усунути його вплив, а тому, щоб з'ясувати умови, у яких може сприяти процесу досягнення істини. Вчені нерідко відгукувалися на злобу дня, коливання політичної кон'юнктури, висловлювали погляди і уподобання сильних світу цього, виконували ідеологічне

замовлення чи реалізовували корисливий груповий інтерес у науці. Є достатньо прикладів порушення логіко-методологічних принципів дослідження, випадків підтасувань та прямих фальсифікацій матеріалів.

Особливе місце в аналізі процесу соціального пізнання та його результатів, а також ціннісно-світоглядних основ соціального знання належить філософії господарства. Філософія господарства є найбільш загальною формою самопізнання господарської та культурної діяльності. В абстрактно-логічній та теоретичній формі філософія господарства здійснює рефлексію над основами життєдіяльності, розробляє фундаментальні світоглядні засади господарського буття людей. Філософія господарства аналізує та раціонально осмислює пізнавальну, ціннісну, етичну та естетичну основи взаємодію суб'єкта з природою, господарством, суспільством та іншими людьми. Філософія господарства завжди знаходилася у прямій залежності від релігійних, ідеологічних та світоглядних передумов. Тому такі вічні філософські проблеми, як проблема істини, сенсу життя, співвідношення матеріального та духовного, знання та незнання, у філософії господарства отримували нові способи вирішення. Будучи особливою формою суспільної свідомості та людського знання, філософія господарства виробила свої специфічні методи пізнання, не тотожні методам природничих наук, такі як умогляд, рефлексія. Спосіб умогляду - це традиційний філософський спосіб, що має численні досягнення. Завдяки цьому прийому філософія могла виконувати функцію «інтелектуальної розвідки», випереджаючи на століття у своїх гіпотезах природничі та суспільні науки. Критична рефлексія – особливий спосіб філософського міркування, вивчення передумов, підстав, вихідних принципів, категоріального апарату та методів пізнання. Філософія здійснювала теоретичну рефлексію стосовно всіх форм духовного життя, знання та культури.

Філософія господарства грає незамінну роль дослідженні світоглядних і духовних явищ, що мають місце у життєдіяльності суспільства. Філософія господарства на основі наявного досвіду,

напрацьованих навичок та сформованих прийомів може сприяти процесу раціоналізації свідомості дослідників економіки, суспільства, людини, очищенню його від усіляких міфологічних уявлень, ідеологічних стереотипів, забобонів, догматизму, старих та нових утопій. За всієї важливості участі філософії господарства у вирішенні конкретних питань економіки, фінансів та сучасної кризи, її стратегічне соціальне завдання – здійснення раціональної критики в процесі аналізу господарства, що дозволяє спонукати у людей думки та сумніви, підштовхувати суспільство до самоаналізу, розвитку духовності, попереджати людину. йому небезпек.

Все сказане говорить про те, що пізнавальна активність мислення дослідника реалізується як суперечливий процес за своєю структурою, змістом та роллю. Тому досягнення істини у соціальному пізнанні залежить від Процес відбору, пошуку, узагальнення та тлумачення фактів у соціальних філософів та економістів буває настільки складним, трудомістким та болісно суперечливим, що тут ціннісно-світоглядні орієнтації можуть за певних умов породити спокусу прийняти бажане за дійсність; окремий факт - за повне підтвердження гіпотези; задоволеність здобутими результатами – за об'єктивну повноту реконструкції подій низки умов, які формують раціональні межі для творчої активності мислення вченого.

Подальший розвиток соціальної гносеології та методологічних проблем економічних наук є життєво важливим, оскільки дозволяє не тільки проникнути у сутність сучасних суспільних явищ та процесів, а й зміцнює зв'язки та комунікації цієї галузі науки з філософією господарства, економічною теорією, соціальними науками, демографією, антропологією, історією.

Список використаних джерел та літератури:

1. Cooper George. The origin of Financial Crises. L.: Harriman House, 2008. – 210 с.
2. Талер Ричард. Поведінкова економіка. Чому люди діють

ірраціонально і як отримати з цього вигоду. – К.: Наш формат, 2022. – 464 с.

СІДОРКІНА Олена,

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії
Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій Національного
авіаційного університету, м. Київ*

КОМУНІКАТИВНІ ВИМІРИ БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ

За останні роки відбулися істотні зміни як у способах так і у технічній основі соціально-комунікативних зв'язків, що дозволило значно розширити свої можливості за рахунок розвитку перш за все дистанційних методів спілкування. Розвиток новітніх інформаційних технологій, застосування штучного інтелекту сприяло якісним змінам у характері буття віртуального, зумовило появу нових аспектів взаємовідносин у рамках інтерактивної системи «людина-машина». Все це сприяло прояву нових тенденцій у характері і способах соціалізації індивідів, співвідношенні особистості і колективу, що потребує подальшого наукового осмислення.

Розвиток сучасних інформаційних технологій зумовив появу цілої низки суспільно-комунікативних явищ, які потребують подальшого осмислення з позицій соціальної філософії. Наразі внаслідок зазначених процесів відбувається формування нового комунікативного простору особистості, що має специфічні риси, відмінні від традиційної соціально-комунікативної системи.

У зв'язку з цим нова наукова проблема вбачається нами у формуванні суперечності між традиційними формами соціалізації індивіда та новітніми засобами здійснення комунікативних зв'язків у процесі соціальної комунікації. Тому подальшим важливим завданням є виокремлення основних тенденцій, пов'язаних із